

УДК 378.013-047.22

Драч І.І.*

ЗМІСТ ТА ТЕХНОЛОГІЇ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНОЮ ПІДГОТОВКОЮ МАГІСТРАНТІВ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто сутність управління формуванням професійної компетентності у студентів як виду діяльності, що забезпечується сукупністю цілеспрямованих впливів колективного суб'єкта управління на всі фактори освітнього середовища, здатних забезпечити готовність студентів до професійної діяльності та цілеспрямованого саморозвитку в умовах, що динамічно змінюються. В умовах компетентісно орієнтованої освіти цей вид управління становить системно структурований, відкритий, динамічний організаційно-педагогічний процес, особливість якого полягає в інтеграції та систематизації управлінських впливів усіх рівнів на процес формування професійної компетентності майбутніх викладачів вищої школи.

Ключові слова: компетентісний підхід, професійна компетентність, компетентісно орієнтоване управління

Упровадження компетентісного підходу у процес професійної підготовки майбутніх фахівців зумовлює створення належних управлінських механізмів для реалізації нових завдань, які він з собою несе. З огляду на це актуальною проблемою педагогічної науки вважаємо виокремлення особливостей управління компетентісно орієнтованою освітою, розроблення його теоретичних основ, змісту та технологій.

Аналіз досліджень і публікацій щодо сутності професійної компетентності викладача вищої школи ([1], [2]), сучасних тенденцій управління освітніми закладами ([3–10]) дозволив нам схарактеризувати основні підходи до здійснення управління формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи, його закономірності та принципи.

Мета статті – розглянути зміст і технології управління формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи.

Специфіка управління професійною підготовкою магістрантів педагогіки вищої школи обумовлена розумінням сутності їх професійної компетентності, яка трактується нами як інтегральна здатність особистості, що визначається психолого-педагогічними та фаховими знаннями й уміннями, ціннісними орієнтаціями в соціумі, мотивами діяльності, стилем спілкування, загальною культурою, здатністю до цілеспрямованого саморозвитку, здатністю розуміти і взаємодіяти з оточуючими.

Під управлінням формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи (компетентісно орієнтованим управлінням) будемо розуміти вид діяльності, що забезпечується сукупністю цілеспрямованих впливів колективного суб'єкта управління (адміністративного та науково-педагогічного персоналу, студентів) на всі фактори освітнього середовища, здатних забезпечити готовність студентів до професійної діяльності та цілеспрямованого саморозвитку в умовах, що динамічно змінюються. Основою компетентісно орієнтованого управління є взаємодія суб'єктів управлінської діяльності, основним результатом – розвиток особистості.

Цей різновид управління:

- є системно структурованим, відкритим, динамічним організаційно-педагогічним процесом, особливість якого полягає в інтеграції та систематизації управлінських впливів усіх рівнів на процес формування професійної компетентності майбутніх викладачів вищої школи;

- базується на чіткому уявленні про запропоновану структуру професійної компетентності викладача вищої школи, яка складається з ключових, загальнопрофесійних і спеціальнопрофесійних компетентностей та містить когнітивний, діяльнісний та особистісний компоненти;

* © Драч І.І.

- є людиноцентричним за своєю природою і спрямованим на підготовку широко освіченої людини, здатної ефективно діяти в умовах динамічних змін у суспільстві. Людиноцентричність управління ґрунтується на розумінні важливості особистісної складової професійної компетентності майбутніх викладачів і забезпечується суб'єкт-суб'єктними відносинами у педагогічній та управлінській діяльності, супроводом індивідуального розвитку особистості студента;

- має системний характер, а саме: має свою ієрархічну структуру; як система взаємодіє із зовнішнім середовищем: з одного боку – цілеспрямовується вимогами соціального замовлення суспільства, роботодавців, з іншого – здійснює зустрічний вплив на зовнішнє середовище;

- становить відкриту педагогічну систему, функціонування і розвиток якої будується на основі механізмів і процесів самоорганізації та саморозвитку, узгодження зовнішнього впливу з внутрішніми властивостями системи, що сприяє актуалізації творчого потенціалу всіх учасників навчально-виховного процесу.

Розроблену модель компетентісно орієнтованого управління [11] було впроваджено в Університеті менеджменту освіти НАПН України (далі – УМО). Проаналізуємо особливості реалізації цього виду управління на різних ієрархічних рівнях.

Основна роль ректора УМО полягала в забезпеченні максимально сприятливих умов для здійснення управління професійною підготовкою майбутніх викладачів вищої школи на засадах компетентісного підходу: забезпеченні дослідження зовнішнього середовища (вивчення потреби в підготовці фахівців даної спеціальності, конкуренції серед вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку майбутніх викладачів вищої школи, аналіз сильних та слабких сторін навчального закладу, вимог роботодавців, запитів і потреб студентів) та внутрішнього середовища (аналіз особливостей професійної підготовки: її ресурсного забезпечення, умов і результату освітнього процесу); формуванні стратегії компетентісно орієнтованої підготовки та організації роботи із включення всіх суб'єктів управління в її реалізацію; визначенні зв'язків між функціональними та структурними підрозділами; установленні повноважень і зон відповідальності суб'єктів управління; забезпеченні контролю та оцінювання результатів компетентісно орієнтованої підготовки; забезпеченні максимально сприятливих умов для реалізації різноманітних проектів щодо розвитку професійної компетентності майбутніх викладачів вищої школи; створенні системи впливів, які б забезпечували умови для самореалізації, активної, творчої викладацької та наукової діяльності викладачів; підвищенні рівня професійної компетентності науково-педагогічних працівників шляхом їх направлення на навчання до аспірантури, докторантури, на наукові конференції; координації зв'язків із зовнішнім середовищем.

Директор Інституту менеджменту та психології УМО при здійсненні компетентісно орієнтованої підготовки магістрантів педагогіки вищої школи закріплював види діяльності за структурними підрозділами, встановлював зв'язки між ними; встановлював повноваження та зони відповідальності заступників директора у межах компетентісно орієнтованого управління професійною підготовкою; визначав роль кафедр при здійсненні професійної підготовки майбутніх викладачів вищої школи та контролював їх діяльність; розробляв відповідні програми дій з досягнення запланованих результатів; виявляв та розподіляв ресурси при здійсненні компетентісно орієнтованої підготовки; організовував процес моніторингу стану сформованості професійної компетентності майбутніх викладачів вищої школи; забезпечував участь науково-педагогічних працівників та студентів у проектній діяльності; організовував проведення методологічних семінарів, семінарів-практикумів, тренінгів щодо підвищення рівня професійної компетентності науково-педагогічних працівників; встановлював зв'язки із зовнішнім середовищем.

Заступники директора організували процеси компетентнісно орієнованого управління у межах своєї компетенції, здійснювали їх регламентацію і контроль; розробляли програми досягнення запланованого результату відповідно до своїх функціональних повноважень та завдань своїх підлеглих; організували та контролювали навчально-виховний процес; регулювали взаємодію завідувачів кафедр, викладачів, студентів.

Завідувачі кафедр при здійсненні компетентнісно орієнтованої підготовки планували роботу кафедри щодо формування професійної компетентності майбутніх викладачів вищої школи, забезпечували оновлення варіативної складової навчальних планів шляхом уведення нових дисциплін з метою розкриття актуальності і сутності компетентнісного підходу до підготовки майбутніх фахівців, організували моніторинг поточних даних для відстеження стану сформованості професійної компетентності студентів; координували індивідуальну діяльність викладачів з компетентнісно орієнтованої підготовки студентів відповідно до завдань Інституту; організували та контролювали науково-дослідницьку діяльність викладачів і студентів у сфері професійної підготовки; забезпечували участь викладачів кафедри та студентів у проектах і програмах, що реалізуються у ВНЗ; забезпечували умови для продуктивної взаємодії з іншими підрозділами професійної підготовки та вищими навчальними закладами.

Діяльність викладачів ВНЗ у межах компетентнісно орієнованого управління передбачала проектування нормативно заданих вимог до професійної компетентності в рамках навчальної дисципліни, враховуючи індивідуальні особливості та освітні траєкторії студентів; створення умов для формування професійної компетентності засобами окремих дисциплін; аналіз результатів освітнього процесу відповідно до змісту професійної компетентності та здійснення корекції педагогічної діяльності; розроблення навчально-методичного забезпечення дисциплін на засадах компетентнісного підходу; акцентування уваги на домінуючій ролі цілеспрямованої самостійної роботи студентів; участь у програмах і проектах, що реалізуються у вищому навчальному закладі; залучення студентів до науково-дослідної діяльності з проблем компетентнісно орієнтованої підготовки.

Процес управління викладачами навчанням студентів при здійсненні професійної підготовки полягав у послідовному делегуванні функцій діяльності (цілепокладання, вибору засобів та методів досягнення мети, реалізації способів виконання діяльності, аналізу отриманого результату, корекції засобів і способів діяльності та її результату) самим студентам. У такий спосіб студенти опановували механізм самоуправління процесом навчання, ставали його повноправним суб'єктом, а самостійна робота набувала статусу самоцінності в навчальному процесі. При цьому роль педагога полягала в супроводі (фасилітації) цього процесу.

Важлива роль у процесі управління формуванням професійної компетентності студентів належала колегіальним органам управління, до яких у вищому навчальному закладі належать учені та науково-методичні ради Університету та Інституту.

На вченій раді Університету розглядалися стратегічні завдання компетентнісно орієнтованої підготовки майбутніх фахівців, визначалися зміст і напрямки розвитку освітнього середовища в Інституті, аналізувалася ефективність діяльності підрозділів Університету щодо управління підготовкою майбутніх викладачів вищої школи. Під керівництвом ректора вчена рада Університету формулювала вимоги до науково-методичного, інформаційного, технічного, технологічного та кадрового забезпечення підготовки майбутніх викладачів вищої школи.

Вчена рада Інституту формувала узгоджені рішення щодо планування заходів для здійснення компетентнісно орієнтованої підготовки майбутніх викладачів вищої школи з урахуванням наявних умов і перспектив розвитку Інституту; координувала процес

управління щодо досягнення запланованого результату; контролювала якість професійної підготовки освітнього процесу; погоджувала діяльність підрозділів.

Науково-методична рада Університету здійснювала проектування потреби зовнішнього середовища на освітній процес у вищому навчальному закладі, розробляла стратегію науково-дослідної та методичної роботи в умовах компетентнісного орієнтованої підготовки майбутніх фахівців, аналізувала якість наукового та методичного забезпечення процесу професійної підготовки, узагальнювала досвід роботи науково-педагогічних працівників щодо впровадження компетентнісного підходу, здійснювала відбір найбільш ефективних методичних систем для роботи зі студентами, формувала банк даних продуктивного методичного досвіду.

Науково-методична рада Інституту контролювала науково-методичну діяльність науково-педагогічних працівників, відповідність навчально-методичного супроводу цілям компетентнісно орієнтованої професійної підготовки, сприяла здійсненню підготовки викладацького колективу до використання ефективних методик роботи, здійснювала моніторингові дослідження з організації наукової роботи студентів і вдосконалення процесу підготовки.

Сучасне позиціонування вищої освіти не як соціального інституту з підготовки вузьких спеціалістів-виконавців, а як соціокультурного простору для формування особистості детермінує актуальність самоорганізації студентства, яка відбувається зокрема і через діяльність органів студентського самоуправління. Студентське самоуправління в найбільш загальному сенсі будемо розглядати як самостійну, активну, відповідальну діяльність студентів, яка передбачає участь його членів в управлінні освітнім процесом у вищому навчальному закладі у взаємодії з управлінським та науково-педагогічним персоналом, а проектування соціального середовища вищого навчального закладу – зовнішнім системоутворюючим фактором розгортання процесів самоорганізації.

У межах управління компетентнісно орієнтованою підготовкою магістрантів педагогіки вищої школи органи студентського самоуправління:

- на рівні Інституту – визначали можливості позитивного впливу на процес професійної підготовки в інтересах студентів, забезпечували представництво в органах управління вищим навчальним закладам, вирішували питання колективної діяльності в Інституті, узгоджували спільні інтереси майбутніх фахівців у процесі їх професійного становлення, формували громадську думку з основних питань колективного життя в Інституті, підтримували та створювали нові традиції студентського життя, контролювали виконання запланованих процедур щодо формування професійної компетентності майбутніх викладачів вищої школи, організовували участь студентів у проектній діяльності; визначали можливості зв'язків із зовнішнім середовищем; брали участь у підготовці та проведенні щорічної студентської науково-практичної конференції «Дні науки»; забезпечували достатнє та надійне інформування студентства про хід та результати компетентнісно орієнтованої підготовки;

- на рівні студентської групи – допомагали контролювати рівень розвитку професійної компетентності студентів, надавали дані щодо потреб групи у допомозі з боку інших учасників управління, планували та організовували діяльність групи з усіх напрямків формування професійної компетентності, реалізовували зворотний зв'язок з управлінським та науково-педагогічним персоналом.

Реалізація компетентнісно орієнтованого управління передбачала запровадження матричної організаційної структури управління, яка відображає управління функціональними і лінійними структурними підрозділами вищого навчального закладу в режимі функціонування та управління окремими проектами та програмами в режимі розвитку. Матрична структура управління характеризувалася створенням умов адміністрацією УМО для здійснення проектної діяльності співробітниками і студентами Університету. Так, науково-педагогічні працівники УМО брали участь у розробці

спільного проекту Міжнародного банку реконструкції та розвитку та Міністерства освіти і науки України «Рівний доступ до якісної освіти», проекту «Стратегія реформування освіти в Україні» за підтримки Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй, Міжнародного фонду «Відродження» та Інституту відкритого суспільства (Будапешт). У рамках виконання цих проектів були розроблені і пройшли всеукраїнське обговорення кваліфікаційні вимоги до професійної діяльності педагогічних працівників, розроблено рекомендації з освітньої політики України.

Особливість реалізації проекту «Рівний доступ до якісної освіти» полягала в активному залученні на добровільних засадах студентів Університету як слухачів. Заслуговує на увагу факт виявленої активності студентів в участі у проекті (близько 80 % від загальної кількості), незважаючи на їх завантаженість основними заняттями в процесі професійної підготовки.

Для підвищення ефективності проектної діяльності в умовах компетентнісно орієнтованого управління в УМО було створено науково-дослідну лабораторію управління формуванням професійної компетентності майбутніх викладачів вищої школи. До роботи в Лабораторії залучалися науково-педагогічні працівники Університету, члени тимчасових наукових творчих колективів на громадських засадах та / або шляхом участі в науковому дослідженні з відповідних наукових тем.

У рамках діяльності Лабораторії виконувалися такі проекти:

- аналіз світових тенденцій у підготовці викладачів вищої школи з метою їх використання у вітчизняній практиці;
- організація та проведення психолого-педагогічних досліджень щодо змісту та структури професійної компетентності майбутніх викладачів вищої школи;
- розроблення наукових основ управління формуванням професійної компетентності майбутніх викладачів вищої школи;
- розроблення та апробація моделі управління формуванням професійної компетентності майбутніх викладачів вищої школи;
- розроблення рекомендацій щодо впровадження розробленої моделі в управлінську діяльність вищих навчальних закладів;
- інноваційно-консалтингове і моніторингове забезпечення управління формуванням професійної компетентності майбутніх викладачів вищої школи;
- психолого-педагогічний супровід індивідуального саморозвитку майбутніх викладачів вищої школи у процесі професійної підготовки;
- сприяння формуванню досвіду науково-дослідницької діяльності студентів;
- забезпечення інформаційно-просвітницької діяльності у сфері педагогіки та педагогічного менеджменту.

Результатом реалізації цих проектів стало розроблення навчально-методичних посібників «Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу», «Управління професійною підготовкою майбутніх фахівців на основі компетентнісного підходу». Магістрантами за спеціальностями «Педагогіка вищої школи» та «Управління навчальними закладами» виконані наукові дослідження на тему «Управління навчальним процесом у школі на основі компетентнісного підходу», «Управління підготовкою майбутніх правознавців на основі компетентнісного підходу у ВНЗ I-II рівня акредитації», «Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи», «Формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх медичних працівників».

Компетентнісно орієнтоване управління передбачало акцентування уваги на використанні викладачами у навчальному процесі інноваційних педагогічних технологій, спрямованих на розвиток професійно значущих якостей магістранта з педагогіки вищої школи (навчання у співробітництві (навчання у малих групах), метод проектів, метод дискусії, метод «мозкової атаки», ігрові методи (дидактичні і дільові ігри, рольові ігри), метод «Дельфі», проблемне навчання, кейс-метод), квазіпрофесійний

тренінг). Для цього було проведено підвищення кваліфікації педагогів у сфері практичної готовності до навчання і виховання компетентних викладачів вищої школи (оволодіння інноваційними педагогічними технологіями, розробка і впровадження авторських технологій, обмін досвідом), організовано систематичне освоєння викладачами новітніх комп'ютерних технологій. Кафедрами систематизувалася робота щодо участі в науково-практичних конференціях з компетентісно орієнтованою проблематикою. На організованих та проведених семінарах і «круглих столах» обговорювалися видані вченими УМО рекомендації, посібники, монографії з упровадження компетентісного підходу в управлінні підготовкою магістрантів з педагогіки вищої школи.

Отже, представлені особливості реалізації управлінської діяльності щодо формування професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи сприяли комплексному вирішенню великого обсягу різноманітних завдань, що забезпечувалося залученням значного кола працівників; ефективній координації робіт, яка дозволяла долати роз'єднаність між структурними підрозділами; ефективному використанню ресурсів; саморозвитку окремих підсистем організації та самореалізації учасників процесу управління; зближенню внутрішніх потреб учасників управлінських впливів з цілями організації.

Перспективу подальших розвідок може скласти дослідження інструментів оцінювання ефективності компетентісно орієнтованого управління професійною підготовкою магістрантів педагогіки вищої школи.

Література

1. Гура О. І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу : теоретико-методологічний аспект : [монографія] / О. І. Гура. – Запоріжжя : ЗІДМУ, 2006. – 332 с.
2. Лозова В. І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів / В. І. Лозова // Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. – Х. : ОВС, 2002. – С. 3–8.
3. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта. – 2002. – № 26.
4. Кремень В. Г. Філософія управління : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / В. Г. Кремень, С. М. Пазиніч, О. С. Пономарьов. – К. : Знання України, 2007. – 360 с.
5. Друкер П. Ф. Задачи менеджмента в XXI веке: пер. с англ. : [учебн. пособ.] / П. Ф. Друкер. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2000. – 272 с.
6. Минцберг Г. Требуется управленцы, а не выпускники МВА. Жесткий взгляд на мягкую практику управления и систему подготовки менеджеров / Г. Минцберг. – М. : Олимп-Бизнес, 2008. – 544 с.
7. Маслов В. І. Наукові основи та технології компетентного управління загальноосвітнім навчальним закладом : [монографія] / В. І. Маслов, О. С. Бондар, К. В. Гораш. – Тернопіль : Крок, 2012. – 320 с.
8. Олійник В. В. Менеджмент фахового зростання педагогічних працівників профтехосвіти в сучасних умовах / В. В. Олійник ; АПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2009. – 112 с.
9. Дмитренко Г. А. Людиноцентризм освіти в контексті підвищення якості трудового потенціалу : [монографія] / Г. А. Дмитренко, Т. Л. Ріктор. – К. : Дорадо-Друк, 2012. – 296 с.
10. Чернишова Є. Р. Теорія і практика формування кадрового потенціалу навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Є. Р. Чернишова. – К., 2013. – 417 с.
11. Драч І. І. Теоретико-методичні засади управління формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.06 / І. І. Драч. – К., 2013. – 485 с.

Драч И.И.

СОДЕРЖАНИЕ И ТЕХНОЛОГИИ УПРАВЛЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЕМ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ МАГИСТРАНТОВ ПЕДАГОГИКИ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

В статье рассмотрена сущность управления формированием профессиональной компетентности у студентов как вида деятельности, обеспечиваемого совокупностью целенаправленных воздействий коллективного субъекта управления на все факторы образовательной среды, способных обеспечить готовность студентов к профессиональной деятельности и целенаправленного саморазвития в динамично меняющихся условиях. В условиях компетентностно ориентированного образования данный вид управления представляет собой системно структурированный, открытый, динамичный организационно-педагогический процесс, особенность которого заключается в интеграции и систематизации управленческих воздействий всех уровней на процесс формирования профессиональной компетентности будущих преподавателей высшей школы.

Ключевые слова: компетентностный подход, профессиональная компетентность, компетентностно ориентированное управление.

Drach I.I.

CONTENTS AND TECHNOLOGIES IN COMPETENCE FORMATION MANAGEMENT OF HIGHER SCHOOL MASTERS IN EDUCATION UNDERGRADUATES

The author of the article offers the essence of managing the formation of professional competence with students as an activity provided by a set of targeted actions of the collective subject of management at all the factors of the educational environment. The last can ensure students' readiness for professional activity and purposeful self-development in the rapidly changing environment. In conditions of competence-oriented education that kind of control should be systematically structured, open, dynamically organized pedagogical process, the main feature of which is all levels of management actions integration and systematizing regarding the future teachers professional competence formation. It has been determined that the basis for the competence-based management is the interaction of subjects of management, and the main result is trainees' personal development.

The author analyzes the characteristics of the management actions at different hierarchical levels in the competence-oriented pre-service training of undergraduates at Pedagogical Management Institute, the University of Management, NAPS of Ukraine. It has been marked that the presented features of the implementation of management activities contributing to a large range of complex solutions to various problems; effective coordination of work and reasonable use of resources; empowerment of the individual subsystems and self-organization of the management staff; meeting domestic needs of management staff actions with organizational goals.

Key words: competence-based approach, professional competence, competence-oriented management.

УДК 378.005.3

Сергеева Л.М.*

ПРАКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті мова йде про сучасні підходи до управління розвитком ПТНЗ, що потребують розробки праксеологічних умов, які б забезпечували якість функціонування відкритого освітнього середовища. Сучасний ПТНЗ за своїми характеристиками має всі ознаки соціального інституту, в управлінні розвитком якого ключове дослідницьке значення має праксеологічний концепт, який являє собою дослідження ефективності практичної діяльності людей.

Аналізуючи багатоаспектність процесу управління розвитком ПТНЗ, визначено

* © Сергеева Л.М.*